

ARHEOLOŠKI ZEMLJEVID BLEJSKEGA KOTA V ZGODNJEM SREDNJEM VEKU

TIMOTEJ KNIFIC

Blejski kot leži v alpskem svetu: nad dolinsko pokrajino se dvigujejo Julijske Alpe s Triglavom in Karavanke s Stolom, na severu seže do vznožja Mežakle, na zahodu do Pokljuke, na jugu do Jelovice, a na vzhodu je od terasastih gorenjskih ravnin in dobrav ločen z globoko strugo Save Dolinke. Središče pokrajine, v katero se zajedata tudi Sava Bohinjka in Radovna s sotesko Vintgar, je Blejsko jezero. Jezero v vencu obdajajo vzpetine Grad, Bledec, Straža, Dobra gora, Strgavnik, Kozarca, Obroč in Osojnica. Med njimi in rečnima koritoma obeh Sav so razložene rodovitne poljane.

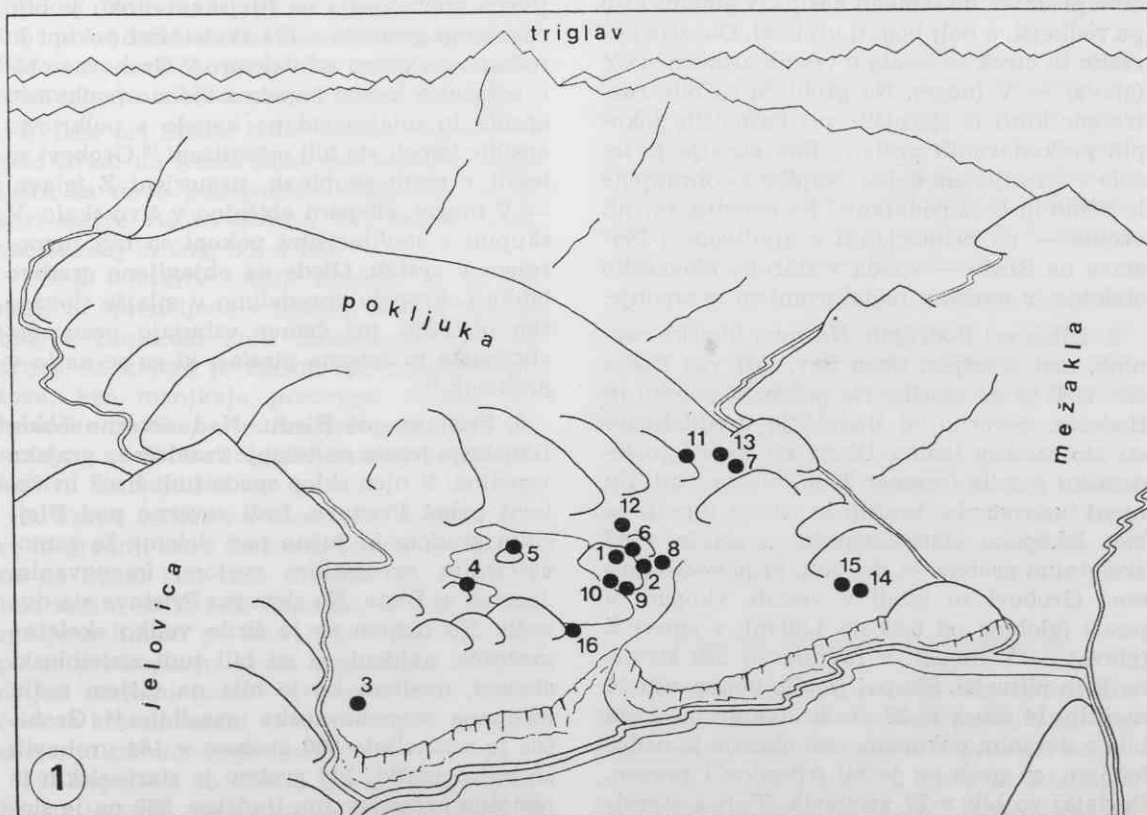
Ta idilična naravna pokrajina je bila že zgodaj obljudena. Znani so številni sledovi človekovega bivanja in delovanja, ki so zapisani v plasteh arheoloških najdišč. S pridobivanjem orne zemlje in širjenjem pašnikov je človek kmalu začel intenzivneje posegati tudi v okolje, tako da je naravno pokrajino postopoma preoblikoval v kulturno pokrajino.

Njen nastanek in razvoj sta načrtana še zelo negotovo. Na tej in podobnih poteh h genezi kulturne pokrajine je edino vodilo arheološki zemljevid, s katerim je izraženo razmerje med človekom in naravnimi danostmi v mikroregiji in arheoloških obdobjih. Ta odnos ima pri raziskovanju Blejskega kota dva podudarka: na biotopu, torej na soočanju najdišč z geološko zgradbo, tlemi in reliefom, med arheološkimi obdobji pa na zgodnjem srednjem veku, saj je prav tedanje prebivalstvo ustvarilo osnovo za poselitev v kasnejših stoletjih vse do današnjih dni.¹

ARHEOLOŠKA NAJDIŠČA IZ ZGODNJEGA SREDNJEGA VEKA

V Blejskem kotu poznamo naslednja arheološka najdišča iz zgodnjega srednjega veka (slika 1):²

1. Blejski grad. Na vzpetini Grad, ki se dviguje nad severno obalo jezera, leži med višjim vrhom z Blejskim gradom in nižjim Na

Arheološka najdišča iz zgodnjega srednjega veka v Blejskem kotu: 1. Blejski grad, 2. Brdo pri Bledu, 3. Dlesc pri Bodeščah, 4. Mlino, 5. Otok, 6. Pristava pri Bledu, 7. Spodnje Gorje, 8. Zale pri Bledu, 9. farna cerkev na Bledu, 10. kopališče na Bledu, 11. Poglejska cerkev pri Poljšici, 12. Rečica, 13. Turn v Spodnjih Gorjah, 14. Breg v Zasipu, 15. Zasip in 16. Zale pri Zelečah

pečeh preväl Na sedlu, kjer je bilo izkopano staroslovansko grobišče s 173 grobovi.³ Pokojniki so bili pokopani v smeri Z (glava) — V (noge), v globini od 0,30 do 1,30 m. Zaradi skalnatih tal so se vrstili grobovi tam, kjer je bilo prsti več, zelo nagosto in v manjših skupinah. Zato so bili prekopi in etažni grobovi — drugo nad drugim so ležala celo štiri okostja — številni. Po pridatkih in spolu take skupinice govore za družinske grobove. Pridatki so bili v 84 grobovih. Na podlagi vertikalne stratigrafije grobišča se je tu pokopavanje začelo na koncu srednjega ali v začetku mlajšega slovanskega obdobja,⁴ končalo pa s pojavom belobrdskih elementov in z vedno siromašnejšimi pridatki v grobovih mlajšega slovanskega obdobja.⁵

2. Brdo pri Bledu. Na ledini Brdo pod pečino Bledec, vzhodno od vasi Grad (danes Bled) so večidel nestrokovno prekopali staroslovansko grobišče s 100 do 150 skeletnimi grobovi.⁶ Grobišče se je širilo z vrha po vzhodnem pobočju ledeniškega nasipa (dolžina 80 m, širina 25 m, višina 7 m). Pri vzhodu so bili vkopani (do globine 0,40 m) številni in gosto ležeči grobovi brez pridatkov, više na pobočju še vedno številni grobovi s posamičnimi pridatki, na temenu nasipa (v globini 1 m) pa redkejši, a bolj bogati grobovi. Okostja odraslih in otrok so ležala v vrstah, usmerjena Z (glava) — V (noge). Na grobišču so bile raztresene kosti iz starejših, pri kasnejših pokopih poškodovanih grobov. Eno okostje je ležalo v izvotljenem deblu. Najdbe so ohranjene le delno in brez podatkov.⁷ So enovite, saj jih večina — po primerjanju z gradivom s Pristave na Bledu — spada v starejše slovansko obdobje, z možnim nadaljevanjem v srednje.

3. Dlesc pri Bodešah. Na robu blejske ravnine, nad sotočjem obeh Sav, leži vas Bodešče. Deli se na zaselke Na pečeh, V potoku in Bodešče. Severno od Bodešča je v oddaljenosti sto metrov ledina Dlesc, na kateri je ledeniška gomila (premer 20 m, višina 2 m). Na njeni jugovzhodni brežini in izteku v polje je bilo izkopano staroslovansko grobišče s 47 skeletnimi grobovi in del poti, ki je vodila mimo.⁸ Grobovi so ležali v vrstah, vkopani v pesek (globina od 0,29 do 1,30 m), v smeri Z (glava) — V (noge); v ravnini so bili številnejši in plitvejši. Skupaj je bilo pokopanih 10 moških, 14 žensk in 23 otrok: dva grobova sta bila z dvojnimi pokopom, eno okostje je nedoločljivo, en grob pa je bil (ritualno?) prazen. Pridatki so bili v 27 grobovih. Tisti s starejšim gradivom so ležali večidel na ledeniški gomili, z mlajšim pa na ravnini. Od grobov s starejšim gradivom spadata dva po primerja-

vah z grobiščem na Pristavi v starejše slovansko obdobje, eden v srednje, vsi z mlajšim gradivom pa sodijo v mlajše slovansko obdobje.

4. Mlino. Leta 1929 so pri izravnavi proti jezeru močno padajočega zemljišča za teniško igrišče ob kraljevem dvorcu Suvobor (danes vila Bled) našli na skeletni grob, ki so ga delavci prekopali, najdeni lonček pa razbili. Pri strokovnem ogledu najdišča sta bila dokumentirana še dva grobova, ki sta bila usmerjena SV-JZ; v enega je bil k stopalom mrtveca spet priložen glinen lonček. Hkrati je bilo tudi zapisano, da »lanske (1929) najdbe niso edine na tem mestu, temveč vemo iz lokalnega sporočila, da so že pri polaganju temeljev za današnji dvorec, nekako pred 50 leti, odkrili večje število grobov.«⁹ Še en grob in raztresene človeške kosti pa so našli leta 1943 pri poskusnem izkopavanju.¹⁰ Grob je ležal v jezerskem pesku približno 0,50 m globoko, v smeri S-J. Okostje okoli 40 let stare ženske je bilo deloma obloženo s kamenjem. Na levi strani lobanje je bil najden bronzast uhan. Ta sodi v starejše, omenjena lončenina pa verjetno v srednje slovansko obdobje.

5. Otok. V okolici in znotraj cerkve Marijinega vnebovzeta na Blejskem otoku je bilo raziskano grobišče s 124 skeletnimi pokopi in sočasno cerkveno arhitekturo.¹¹ Grobovi so bili sočasni z leseno kapelo z zidano podkvasto apsido in mlajšo zidano kapelo s polkrožno apsido; kapeli sta bili orientirani.¹² Grobovi so ležali v petih skupinah, usmerjeni Z (glava) — V (noge), vkopani običajno v živo skalo. V skupini s številnejšimi pokopi so bili razporejeni v vrstah. Glede na objavljeno gradivo lahko nekropolo opredelimo v mlajše slovansko obdobje, pri čemer vzbujajo pozornost »bronasta in železna pisala«, ki so se našla v grobovih.¹³

6. Pristava pri Bledu. Nad severno obalo Blejskega jezera se dviguje razvlečena grajska vzpetina. V njen sklop spada tudi širok in valovit hrbet Pristave. Leži severno pod Blejskim gradom in južno nad deloma še zamočvirjenim ravninskim svetom, imenovanim Jezerca in Blata. Na slemenu Pristave sta dve sedli. Na nižjem se je širilo veliko skeletno grobišče, najdeni pa so bili tudi naselbinski sledovi, medtem ko je bila na višjem sedlu izkopana staroslovanska naselbina.¹⁴ Grobišče je sestavljalo 380 grobov; v 164 grobovih so bili pridatki. 147 grobov je staroselskih iz obdobja preseljevanja ljudstev, 233 pa je slovanskih. Med grobovi so bile vrzeli, v katerih so bili odkriti ostanki poti. Skozi grobišče iz časa preseljevanja ljudstev je glavna pot vo-

dila proti Gradu, kjer je predvidoma stala sočasna zidana naselbina, podobno kot npr. na Rifniku pri Šentjurju¹⁵ in Ajdovskem gradu nad Vranjem pri Sevnici.¹⁶ Pot skozi slovansko grobišče je potekala pravokotno na starejšo do pripadajočega selišča na zgornjem sedlu s petimi lesenimi hišami na prisojnem pobočju. Na podlagi horizontalne stratigrafije je bilo za staroslovansko nekropolo ugotovljeno, da pripada trem obdobjem: starejšemu, srednjemu in mlajšemu.¹⁷

7. Spodnje Gorje. Na robu ravnice in njenem vzhodnem pobočju vzdolž ceste iz Spodnjih v Zgornje Gorje so pri izkopu peska zahodno od Turkove domačije med leti 1929 in 1949 prekopali približno 50 skeletnih grobov. Okostja, ki so ležala plitvo na pesku, so bila usmerjena Z (glava) — V (noge).¹⁸ Med najdbami iz grobov se v časopisnem članku omenja »od rje izjedeno orožje in male glinaste posodice s preluknjanim dnom«, po pripovedovanju pa sta bila izkopana tudi emajlirana polmesečasta uhana. Narodni muzej iz Ljubljane si je iz uničenih grobov pridobil dva obsenčnika. Pri urejanju okolice nove stanovanjske hiše, ki stoji skoraj v celoti v nekdanjem peskokopu, pa so bili prekopani še štirje grobovi. Pridatki iz njih so deloma ohranjeni: trije obsenčniki, nož in del okrasne zaponke.²⁰ Skromne najdbe govore o pokopavanju v srednjem in mlajšem slovanskem obdobju.

8. Žale pri Bledu. Leta 1888 so vzhodno od vasi Grad, na ledini Žale, pri urejanju zemljišča za novo pokopališče, odstranili tri do štiri metre visoko gomilo. Pri tem so našli več okostij in dolg bojni nož.²¹

Poleg teh arheoloških najdišč, ki so zanesljivo opredeljena v zgodnji srednji vek, so bila v Blejskem kotu dokumentirana tudi druga, za katera je takšna opredelitev negotova, ker manjkajo predvsem drobne arheološke najdbe, a možna, ker vsebujejo posamezne značilnosti zgodnesrednjeveških lokalitet. Ta najdišča so:

9. Farna cerkev na Bledu. Pri rušenju stare in gradnji nove cerkvene stavbe sv. Martina na Bledu leta 1903 so ugotovili, da je na tem mestu stala tudi kapelica, ki naj bi bila zgrajena kmalu po letu 1004.²² Ob župnišču pa so pri kopanju peska naleteli na neopredeljen skeletni grob.²³ Več grobov — označeni so kot slovanski — so prekopali tudi pri urejanju okolice župne cerkve.²⁴

10. Kopališče na Bledu. Pri gradnji kopališča na jezerski obali pod Blejskim gradom so uničili nekaj skeletnih grobov, v katerih so bili polmesečasti uhani, ki niso ohranjeni.²⁵ Opredelitev: mlajše slovansko obdobje.

11. Poglejska cerkev pri Poljšici. Pri poskusnem izkopavanju pod skalnim previsom z imenom Poglejska cerkev so v vrhnji plasti našli odlomek lončenine in bronast prstan, ki je na zunanji površini okrašen z vzporednima žlebičema, na notranji pa s prečnimi vrezi.²⁶ Verjetna opredelitev: srednje slovansko obdobje.

12. Rečica. Pri izkopu gradbene jame za Gogalovo hišo na Rečici, južno od križišča ceste proti Gorjam in železniški postaji Bled, so uničili šest skeletnih grobov, ležečih v pesku, v smeri Z (glava) — V (noge); sedmi skelet je ležal na robu gradbene jame. V njem je bilo okostje odrasle osebe z železnim nožem pri levi kolčnici. Grobišče je opredeljeno kot staroslovansko.²⁷

13. Turn v Spodnjih Gorjah. Na levi strani ceste iz Spodnjih v Zgornje Gorje so na robu ravnice pri gradnji Slivnikove hiše — pod streho je bila leta 1940 — na ledini Turn, v gradbeni jami plitvo pod njivo, naleteli na zid iz kamnitih kvadrov, vezanih z malto. Zid je potekal v smeri S-J.²⁸ Ledina Turn leži nad dolino, imenovano V balah. Umetno oblikovano pobočje pod robom je zelo strmo, v zemljišču se slutijo zidovi. Verjetno gre za obrambni stolp.

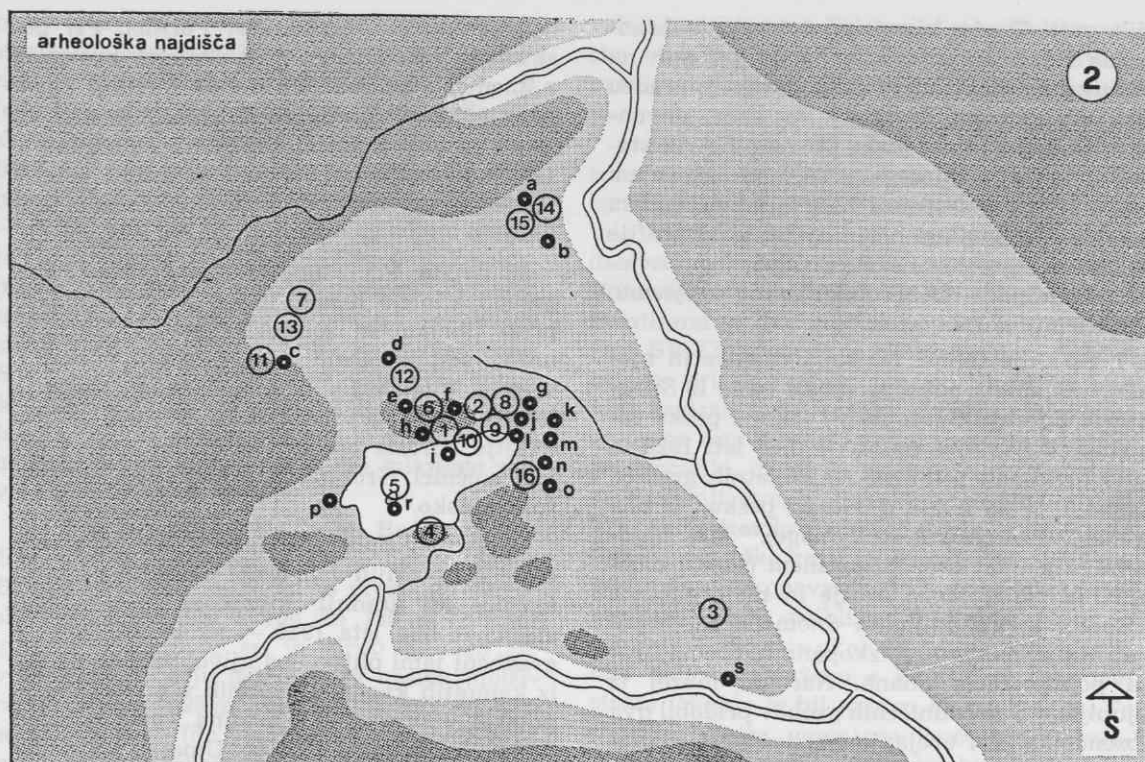
14. Breg v Zasipu. Na ledini Breg, vzhodno od vasi, so leta 1955 pri izkopu gradbene jame za Jenstrletovo hišo, našli skeletni grob, usmerjen Z (glava) — V (noge), ki je ležal ob delno odkopanem zidu (debelina okoli 1 m) kvadratne stavbe (7 × 7 m), verjetno obrambnega stolpa.²⁹ Tu je bila najdena tudi železna sulična konica s krilci na tulcu.³⁰

15. Zasip. Leta 1902 so pri izkopu gradbene jame za hišo C. Burje, stoječo na začetku vasi ob cesti z Bleda, prekopali 13 skeletnih grobov. Najbrž je bilo tu manjše staroslovansko grobišče.³¹

16. Žale pri Želečah. Pri kopanju peska, ki so ga potrebovali za gradnjo stranske stavbe pri hotelu Jadran, so leta 1932 na ledini Žale, južno od vasi pod pobočjem Straže, uničili več skeletnih grobov.³²

PODATKI IN DOMNEVE O NASELITVI

Najstarejši sledovi človekove prisotnosti v Blejskem kotu so iz mlajšega paleolitika: pod skalnim previsom Poglejske cerkve pri Poljšici so bili izkopani kamniti kulturni ostanki iz konca ledene dobe (slika 2).³³ Iz neolitika ali — verjetneje — eneolitika so kamnite sekire, ki so jih pobrali v vaseh Grad, Rečica in Zasip. Eneolitski kamniti izdelki so bili najdeni

Arheološka najdišča Blejskega kota: a. Zasip, b. Mužje, c. Poglejska cerkev pri Poljšici, d. Rečica, e. Pristava pri Bledu, f. Šibernica pri Bledu, g. Zale pri Bledu, h. Blejski grad, Na pečeh, Na sedlu, i. kopališče na Bledu, j. Grad, k. Selišče pri Bledu, Pecovca, l. farna cerkev na Bledu, m. vzhodna jezerska obala, n. Zeleče, o. Pod Stražo pri Zelečah, p. Zaka, r. Otok in s. Gradišče pri Bodeščah. Seznam zgodnesrednjeveških najdišč od 1 do 16 je pod sliko 1

tudi pri cerkvi na Otoku,³⁴ na Pristavi pri Bledu³⁵ in Gradišču pri Bodeščah.³⁶

V starejšo bronasto dobo sta uvrščeni bronasti sekiri z Bleda; njuno ožje najdišče ni znano. Nasproti vzpetine Bledec je bilo v jami Šibernica pod severnim pobočjem Gradu izkopano v starejši prazgodovinski plasti moško okostje in odlomki posod, kakršne so se pojavile v srednji bronasti dobi.³⁷ Iz časa kulture žarnih grobišč je bronasta zakladna najdba — štiri sekire in pet srpov — z vzhodne jezerske obale, bronasta sekira iz Zake, bronasta sulična ost iz domnevnega groba pri župni cerkvi sv. Martina na Bledu, na Žalah pri Bledu pa so bili na morenski kopi izkopani trije žarni grobovi.

Tudi starejša železna doba je v blejski zemlji zapustila številna sporočila. Na grajski vzpetini, Na pečeh in Na sedlu, kjer je verjetno stala naselbina, je bila najdena lončenina, na prostoru staroslovanskega grobišča Blejski grad so bile izkopane drobne najdbe, žganina in živalske kosti, kar daje oporo domnevi, da je bila tu uničena prazgodovinska nekropola.³⁸ Stavbni ostanki so bili odkriti na Otoku,³⁹ na Selišču pri Bledu žgan grob iz mlajšega obdobja, v vasi Grad je bila pobrana bronasta fibula, na Pecovci pa od-

lomki lončenine.⁴⁰ Na Pristavi pri Bledu je bilo raziskano grobišče z 80 žganimi grobovi, ki so vsebovali lončenino in kovinsko gradivo, pripadajoče svetolucijskemu kulturnemu krogu.⁴¹ Na arealu staroslovanske naselbine na Pristavi so bili izkopani tudi naselbinski ostanki iz starejše železne dobe.⁴²

Iz mlajše železne dobe je fibula iz prekopa-nih grobov pri kopališču na Bledu, meč z Žal pri Bledu in fibula, ki je bila najdena slučajno na hribu med železniško postajo in vasjo Rečica.

Osamljene rimske novčene najdbe izvirajo iz Poglejske cerkve pri Poljšici, Zake, Mužij, Žaleč in z Blejskega gradu. Na Pristavi⁴³ in v Zasipu jih spremljajo tudi druge najdbe, verjetni ostanki poselitve.⁴⁴ Na ledini Pod Stražo pri Zelečah pa so bili delno očiščeni temelji rimske stavbe, v katere je bilo vkopanih pet skeletnih grobov.

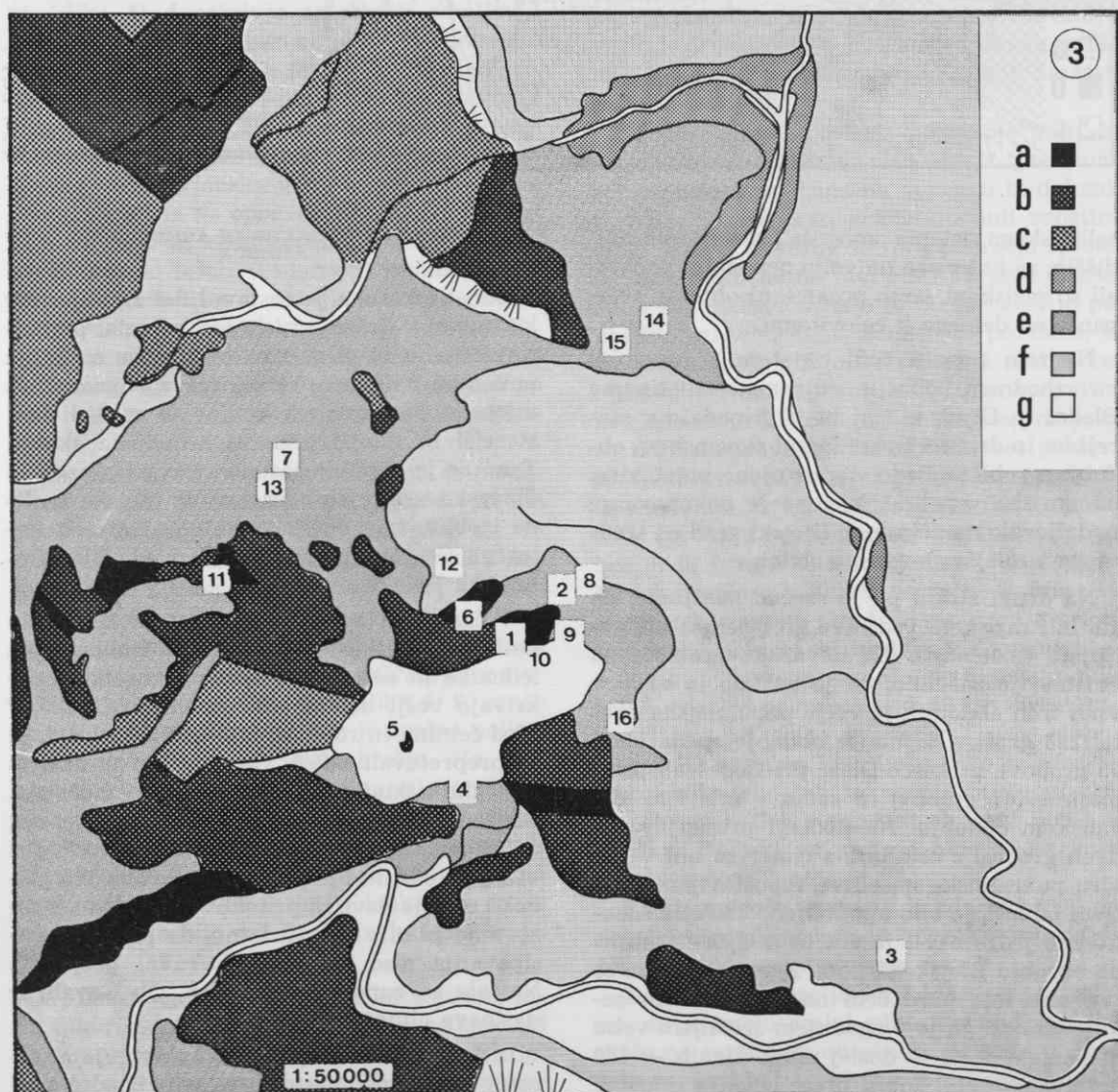
Arheološka najdišča razodevajo obljudenost Blejskega kota v času in prostoru. Najdbe izvirajo iz vseh arheoloških obdobij od mlajšega paleolitika do zgodnjega srednjega veka; osvetlitev posameznih obdobij pokaže močnejšo poselitev v železni dobi in staroslovanskem času. Naselitev je bila v mlajših arheoloških obdobjih osredotočena na grajsko vzpe-

tino in bližnjo okolico. Zunaj tega predela so bila le najdišča kamene in bronaste dobe. Ponovne arheološke sledove je na obrobju zapustil šele rimski čas. Ne glede na slabo raziskanost starejših arheoloških najdišč (le halštatska nekropola na Pristavi) v primerjavi z zgodnesrednjeveškimi (Pristava, Blejski grad, Otok, Dlesc pri Bodeščah) je naselitvena kontinuiteta v kulturni pokrajini nedvomna.

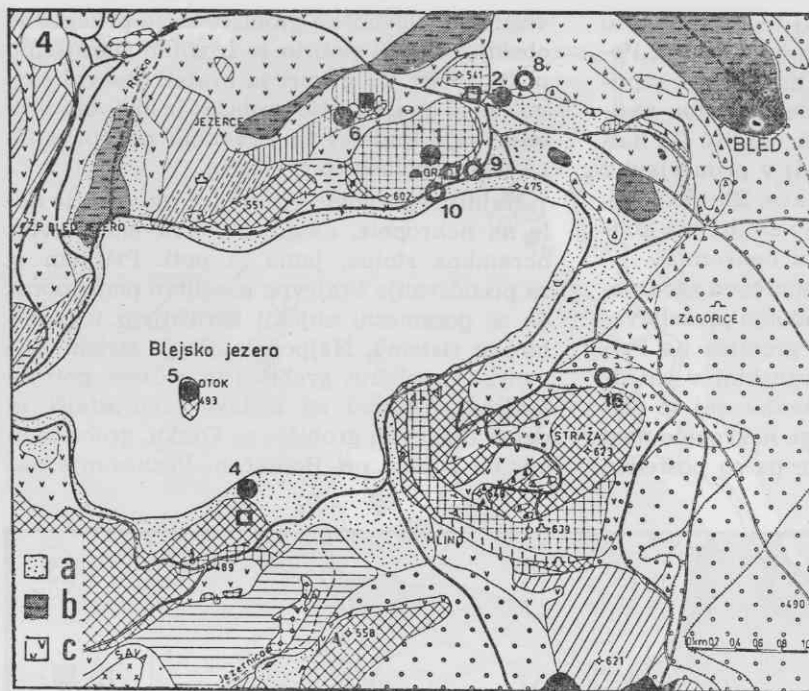
V zvezi z njo je zanimiva povečava zgodnesrednjeveškega detajla. Iz obdobja preseljevanja ljudstev je znano samo grobišče na Pristavi. Med njim in staroslovanskim v sosedstvu ni bilo neposrednih povezav, saj se dodatki v grobovih ene in druge nekropole med seboj niso mešali. Nedvomne pa so posredne

vezi: staroslovansko grobišče se je prilagodilo obstoječi mreži poti in se izognilo starejšemu pokopališču. To govori za kratek časovni razmik med opustelostjo grobišča iz obdobja preseljevanja ljudstev in začetkom pokopavanja na staroslovanskem grobišču.

Najdišča iz zgodnjega srednjega veka se delo na nekropole, naselbino, cerkvene stavbe, obrambna stolpa, jamo in poti. Pri tem je za preučevanje krajevne naselitve pomembno, da se posamezni objekti združujejo v naselbinske sisteme. Najpopolnejši je sistem slovanske naselbine, grobišča in sočasne poti na Pristavi. Drugod so sestavi preprostejši in delni: cerkev in grobišče na Otoku, grobišče in pot na Dlescu pri Bodeščah. Poznavanje na-

Geološka zgradba in arheološka najdišča iz zgodnjega srednjega veka: a. permski skladi (grebenski neoschwagerinski apnenec in breča), b. triadni masivni in debeloskladoviti apnenec anizijske stopnje, c. triadni lapor, meljevec, apnenec, dolomit, tuč, tuč in apnenčeva breča ladinijske stopnje, d. oligocenska sivica, e. talne morene, f. rečni sedimenti in g. aluvijalni prod (cf. opombo 49)

Podrobnejši geološki pogled na okolico jezera: a. talne morene prekrte z jezerskimi usedlinami, glinami in s peski, b. barjanske gline in peski, c. talne morene (cf. opombo 50)

selbinskega sistema omogoča pri sorodnih najdiščih, za katera so na voljo nepopolni podatki ali so raziskani samo posamezni objekti, sklepanje od delnega k celovitemu.

Na tem temelji tudi hipoteza o naselbini na vzhodnem pobočju sedla med vzpetinama Bledec in Grad, ki naj bi ji pripadalo v starejšem in deloma še srednjem slovanskem obdobju grobišče Brdo, ter o njeni prestavitvi na grajsko vzpetino, kjer se je pokopavanje nadaljevalo na nekropoli Blejski grad od srednjega v mlajše slovansko obdobje.

Na drugi strani pa je srečno naključje, da sta bili raziskani tudi dve grobišči, ki utemeljeta različnosti. Za slovansko grobišče na Pristavi je značilno, da je nastalo in raslo v vseh treh obdobjih iz večje populacijske enote (233 grobov, v mlajše obdobje spada okoli 95 grobov), grobišče Dlesc pri Bodeščah pa iz majhne (47 grobov) in samo v mlajšem slovanskem obdobju. Na podlagi primerjav teh dveh grobišč z ostalimi, s čimer so bili v okviru pokrajinske naselitve vzpostavljeni relativni odnosi, je bilo ugotovljeno starejše naselitveno jedro okoli jezera in mlajša naselitev na obrobju Blejskega kota. Z vsem tem pa so zarisane šele prve črte na arheološkem zemljevidu, ki ga je v zgodnjem srednjem veku ustvarjalo okoli — doslej ugotovljenih — 150 prebivalcev v obdobju preseljevanja ljudstev (6. in deloma še 7. stoletje) in približno 800 naseljencev v staroslovanskem času (od konca 7. do 10. stoletja).

GEOLOŠKA ZGRADBA IN ARHEOLOŠKA NAJDIŠČA

Blejska kotlina je sestavni del Ljubljanske kotline in v širšem smislu leži na robu periadriatskega loka Alp. Kot tektonska enota je povezana z njegovo orogenezo v oligocenu in miocenu. Na nastanek kotline so vplivali tudi starejši in mlajši premiki zemeljske skorje. Tako se je v pahljačastem razcepu alpsko in dinarsko usmerjenih prelomnic blejska kotlina izoblikovala kot pogreznjeno jedro, iz katerega se je istočasno dvignila gruda Bled-Bohinjska Bela.⁴⁵

V času kvartarnih poledenitev so tektonsko kotlino zapolnile talne morene Bohinjskega ledenika in rečni sedimenti v terasah, ki pokrivajo večji del blejske ravnine (slika 3).⁴⁶ Med čelnimi in robnimi morenskimi nasipi, ki so preprečevali odtok vode, so pri umikanju ledenika nastajala manjša barja in močvirja, verjetno tudi kot ostanki nekdanjega jezera; tu so se usedali barjanski sedimenti.⁴⁷ Pri vsaki poledenitvi je prišlo tudi do izredno globoke erozije Save in pritokov v nasipino. Vrezovanje je bilo tako izdatno, da ponovna nasipavanja niso več dosegla ravni prejšnjih. Nastale so zaporedne terase.⁴⁸ Ob Savah se nasipava aluvijalni prod.

Iz nasipin se v Blejskem kotu dvigujejo starejše kamenine: permski skladi, triadni masivi in debeloskladoviti apnenec, triadni lapor, meljevec, apnenec, dolomit, tuf, tufit in apnenčeva breča ter oligocenska sivica.⁴⁹

Na geološkem zemljevidu Blejskega kota se arheološka najdišča iz zgodnjega srednjega veka delijo na tri skupine. V prvo spadajo tista, ki se širijo na trdnih tleh starejših kamenin: (1) Blejski grad, (5) Otok, (6) Pristava in (11) Poglejska cerkev pri Poljšici kot jamsko najdišče. Najdišča druge skupine ležijo na starejšem, morenskem zasipu in so najštevilnejša: (2) Brdo pri Bledu, (4) Mlino, (7) Spodnje Gorje, (8) Žale pri Bledu, (9) farna cerkev na Bledu, (10) kopališče na Bledu, (13) Turn v Spodnjih Gorjah, (15) Zasip, (14) Breg v Zasipu in (16) Žale pri Želečah. Le dve najdišči, uvrščeni v tretjo skupino, sta na mlajšem, fluvioglacialnem zasipu: (3) Dlesc pri Bodeščah in (12) Rečica.

Podrobnejši geološki pogled na okolico jezera (slika 4) dopolnjuje splošnejši zemljevid glede morenskih nasipin ob obali. Zaradi višje gladine postglacialnega jezera so obrežne talne morene prekrte z jezerskimi usedlinami, z glinami in peski.⁵⁰ Na tem zemljišču, ob jezerski strugi Rečice in pod Pecovko, so razširjene tudi barjanske gline in peski. Na mokrotna obrežna tla opozarja poročilo, da so pri Mlinem najdeni kostni ostanki ob dotiku razpadli, ker so ležali v vlažnem pesku.⁵¹ Prav tako se je naselitev v zadnjih stoletjih izognila takšnemu zemljišču. Izjema je le vas Mlino, a že njeno ime izdaja, da je zaradi svoje dejavnosti morala nastati na teh tleh, ker po njih odteka Jezernica, ki je gnala vodna kolesa.

Ker takšna tla niso bila primerna za postavitve selišča, je potrebno za grobišči pri (4) Mlinem in (10) kopališču na Bledu, ki sta sicer ležali na vlažnem obrežju, predvideti naselbino na primernejšem mestu. Pri Mlinem na bližnji vzpetini (slika 4: označeno s kvadratom), za drugo grobišče pa na ravnici pod prepadno južno steno vzpetine Grad, kjer stoji župna cerkev sv. Martina (slika 4: 9, označeno s kvadratom); zemljišče je ovalna polica, katere pobočje pada proti obrežju. Na prvi pogled bi to povezavo sicer motilo grobišče pri sv. Martinu, ki je bilo označeno kot staroslovansko. Vendar je verjetneje, da so tu najdeni grobovi šele iz časa, ko je bila zgrajena prva cerkev (po letu 1004), lahko pa so še mlajši, saj je bilo pri župni cerkvi pokopališče vse do 19. stoletja.⁵²

Geološka zgradba Blejskega kota govori tudi v korist izbranega mesta za naselbino, ki naj bi ji pripadalo grobišče Brdo pri Bledu. Grobišče je ležalo na robu zemljišča z jezerskimi usedlinami, na morenskem nasipu, ki je z vencem drugih nekdanjih omejeval postglacialno jezero. Naselbina na zemljišču z jezerskimi

usedlinami ni verjetna, pri odločitvi za seliščni prostor ali na sedlu (kot je že bilo predlagano) ali na ravnini talne morene severno od Pecovce pa se tehnica — zaradi primerjave z naselbino na Pristavi — prevesi k prvemu (slika 4: 2, označeno s kvadratom).

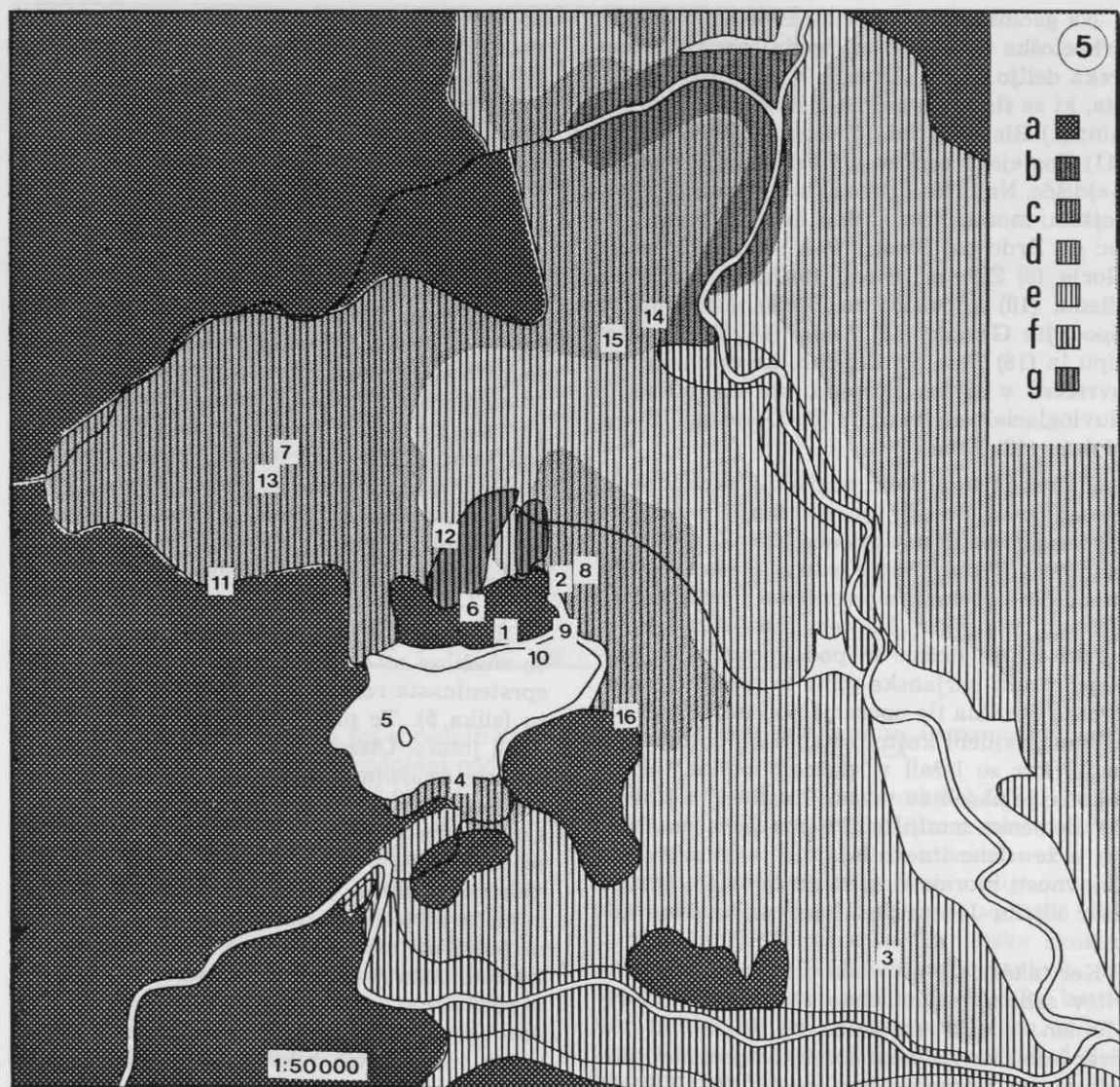
TLA IN ARHEOLOŠKA NAJDIŠČA

Kameninska podlaga je prekrita z različnimi vrstami prsti. Na njihove lastnosti vplivajo predvsem geološka zgradba, relief in podnebne razmere. V Blejskem kotu prevladujejo karbonatne kamenine, precej je ravninskega sveta, temperaturne razmere spadajo v režim alpskih kotlin (amplituda nad 20°, januar-ska temperatura okoli -1,6°, julijska od 18,3 do 19,6° C), padavin je nad 1200 mm letno, kar je značilno za klimo osrednje Slovenije, vlažnostni suficit od maja do avgusta znaša nad 100 mm. Vse to so ugodni pogoji za rast-je.⁵³

Obrobje Blejskega kota pokrivajo prsti, ki so značilne za hribovja in gorovja, predvsem sprsteninasta rendzina na apnencu in dolomitu (slika 5). Te prsti pokrivajo tudi vzpetine okoli jezera. Obsežna so tudi področja sprsteninaste rendzine na moreni.⁵⁴ Ta prst je značilna za nizkogričevnato in blago valovito pokrajino; na blejskem ozemlju so površine, ki so pokrite s to prstjo, razmeroma ravne, kar njihovo vrednost povečuje. Tla so rodovitna in glede na izoblikovanost pokrajine primerna za polja in travnike. Ravninski svet pokriva sprsteninasta rendzina na terasastemrodu: to so rodovitna, izrazito poljedelska tla. To površino spremlja sprsteninasta rendzina na pobočjih in bregovih rek, kjer se pleistocenske terase spuščajo v aluvialne rečne doline. Severno od vzpetine Grad je razširjen evtričen mineralni hipogej, ki nastaja v depresijah ob potokih. Pri srednje močnem hipogeu niha talna voda v povprečju od 40 do 80 cm pod površjem, pri slabo izraženem pa v globini 80 cm. Za uspešno kmetijsko rabo je taka tla treba hidrotehnično in agrotehnično urediti. Na obrežnih tleh s prodrom ob Savi Bohinjki in Savi Dolinki pa nastaja hipogej na holocenski osnovi.

Kaj je mogoče ugotoviti iz odnosov med pedološkim zemljevidom in arheološkimi najdišči iz zgodnjega srednjega veka?

Za obdobje preseljevanja ljudstev je značilno, da je imelo doslej edino ugotovljeno najdišče na razpolago obsežno rodovitno področje v ravnini in na obrobni valovitem svetu. Poljedelska zemljišča so obdajala naselbino v sredini, ki ji je pripadalo grobišče (6) Pristava pri Bledu (slika 5). To stanje je ostalo v

Tla in arheološka najdišča iz zgodnjega srednjega veka: a. sprsteninasta rendzina na apnencu in dolomitu, b. distrični ranker, c. sprsteninasta rendzina na moreni, d. sprsteninasta rendzina na terasastemrodu, e. sprsteninasta rendzina na pobočjih in bregovih rek, f. hipogej na holocenski osnovi in g. evtričen mineralni hipogej (cf. opombo 54)

bistvu nespremenjeno tudi v starejšem in srednjem slovanskem obdobju. Novo naselitveno jedro na grajski vzpetini je obdržalo središčni položaj, le da sta sedaj obstajali vsaj dve naselbini: Pristava pri Bledu in selišče pod Bledcem pri grobišču Brdo (slika 5: 6 in 2). Rodovitno zemljišče južno od jezera pa je v tem času verjetno izkoriščala naselbina pri Mlinem (slika 5: 4). V tem sklopu je zanimivo vprašanje o naselbini, domnevno postavljeni na polici pod Gradom. Le delno znana pripadajoča nekropola pri kopališču na Bledu (slika 5: 10) sodi v mlajše slovansko obdobje, vendar bi bila glede na to, da je ležala v starem naselitvenem jedru, lahko starejša. V tem primeru bi izrazito poljedelska tla, ki obda-

jajo grajsko vzpetino, pripadala trem seliščem.

Večina ostalih najdišč sestavlja obrobni krog naselitve. Zanj značilno najdišče je (3) Dlesc pri Bodeščah, ki leži na meji rodovitne sprsteninaste rendzine na fluvio-glacialnemrodu in rendzino na pobočju korita (slika 5). Dlescu se približuje grobišče v (7) Spodnjih Gorjah, ležeče na sprsteninasti rendzininamoreni. Obe najdišči spadata v mlajše slovansko obdobje. V obrobni krog se uvrščajo še grobišče v (15) Zasipu, verjetna obrambna stolpa v (13) Spodnjih Gorjah in (14) Zasipu ter jamsko najdišče (11) Poglejska cerkev pri Poljšici. Med naselitvenim jedrom in obrobnim krogom sta grobišči (12) Rečica in (16)

Žale pri Želečah. Za vmesni najdišči in najdišča obrobne kroga je — razen za Poglejsko cerkev — značilno, da ležijo na odprtem svetu.

Pri geološki zgradbi Blejskega kota so zbu-
jali pozornost tudi barjanski sedimenti, gli-
na, pesek in šota, ki v loku obdajajo staro
naselitveno jedro na širšem področju grajske
vzpetine (slika 4: b). Podatki o prsteh ta pre-
del, kjer bi zaradi omenjene podlage pričako-
vali zamočvirjena tla, zožujejo na zemljišča
severno od pristavkega hrbta do rečice Re-
čice. Tu je namreč razširjen mineralni hipo-
gej, v katerem niha talna voda od 40 do 80 cm
pod površjem. Da je bila zamočvirjenost te-
ga zemljišča vseskozi velika, potrjujejo še
vedno vodnata barjanska Jezerca. A tudi tal-
na voda se je ob deževju pogosto dvignila nad
travniško površino, tako da je dosegla višino
ceste, ki vodi z Bleda skozi Rečico proti Gor-
jam. Poplavljanje se je zmanjšalo, ko so pred
desetletji izkopali med cesto in Jezerci 300 m
dolga izsuševalni jarek, še bolj pa po letu 1979,
ko so zaradi melioracije zamočvirjenih Blat
uredili strugo Rečice. Glede na ta dejstva, je
mogoče sklepati, da je močvirno zemljišče s
te strani varovalo naselbino na grajski vzpe-
tini.

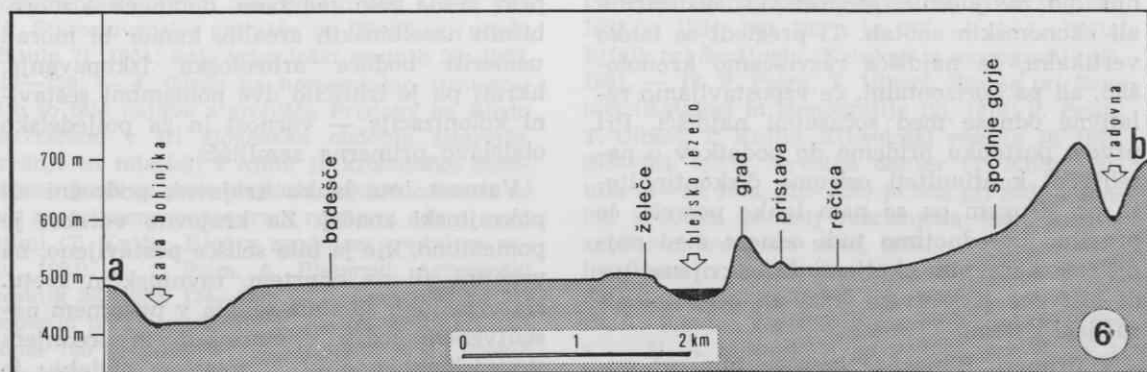
RELIEF IN ARHEOLOŠKA NAJDIŠČA

Uvodoma je že bila skicirana pokrajinska
podoba Blejskega kóta; kot najvišji del Ljub-
ljanske kotline leži med predalpskimi planota-
mi in rečnimi koriti. Tako omejena pokrajina
je nekakšna ploščad sredi razgibane gorske
pokrajine (slika 1). Vendar ploščad ni povsem
ravna. To najbolj pokažejo preseki skozi jo.
JV-SZ presek gre skozi več zgodnesrednje-
veških najdišč (slika 6). Dokumentira odmak-
njeno in ravninsko lego grobišča Dlesc pri Bo-
deščah, nekoliko dvignjena, a še vedno rav-
ninska tla pri nekropoli Žale pri Želečah, iz-
jemno visok položaj grobišča Blejski grad,

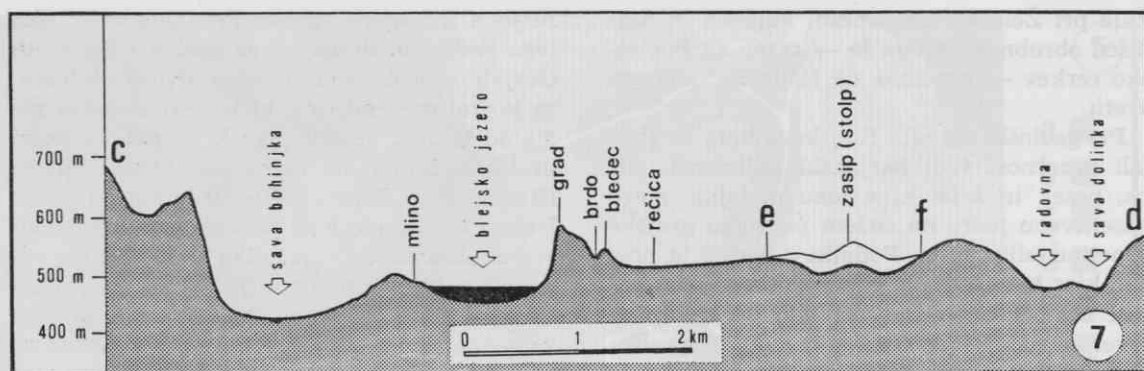
nižje, a dvignjeno mesto Pristave, ravninsko
lego Rečice in dvigajoči se svet pri Spodnjih
Gorjah z grobiščem in obrambnim stolpom;
ta je stal na zemljišču, ki je le dva metra ni-
žje od Gradu. JZ-SV presek pa poteka skozi
grobišče Mlino in staro naselitveno jedro
(Blejski grad, Brdo pri Bledu) in naprej preko
Rečice in Zasipa, kjer je stal na dvignjenem
svetu obrambni stolp (slika 7: tu je presek
nekoliko premaknjen: e-f). Višina njegovega
stojišča je 50 m nižja od vrha Gradu. Naravna
krajevna zavarovanost v starem naselitvenem
jedru je izstopajoča, hkrati pa — na drugi
strani — odprtost najdišč v obrobem nase-
litvenem krogu. Res pa je, da sta prav na ob-
robju stala oba obrambna stolpa in da je tu
tudi jama Poglejska cerkev, ki bi v nevarno-
sti lahko služila kot pribežališče.

V pleistocenu je Sava v Blejskem kotu vre-
zala v ledeniške nasipine globoki in široki
rečni koriti, Radovna pa je izdolbla divjo so-
tesko Vintgar (slika 6 in 7). Dno korita Save
Dolinke je na vzhodu, vzporedno z Zasipom,
ki leži na dvignjenem svetu, 100 m nižje od
vasi, od ravnine pod Zasipom, ki se širi do
Pecovce, pa 50 m. Pri Bodeščah višinska raz-
lika med ravnino in Savo Dolinko znaša 76 m.
Manjše pa so razlike med ravnino in Savo
Bohinjko na jugozahodu: pod Selom je korito
zelo široko in se proti vasi postopoma dvigne
za 45 m. Vendar je pri Bodeščah, na sotočju
obeh Sav, višinska razlika, merjena od skal-
natega roba Na pečeh, ponovno velika in zna-
ša 80 m.

Strmec Save Dolinke med izlivom Radovne
in sotočjem Sav je močan, saj meri 6,59 ‰,
kar je precej več od zmerne strme —
2,50 ‰ — Save Bohinjske med Bohinjsko Be-
lo in sotočjem. Razmeroma velike so tudi ko-
ličine pretočene vode: pri Savi Dolinki med
izlivom Radovne in sotočjem Sav 25,5 m³/sek
pri Savi Bohinjski med Bohinjsko Belo in so-
točjem od 21,5 do 23 m³/sek.⁵⁵

Presek skozi blejsko pokrajino (JV-SZ)

Presek skozi blejsko pokrajino (JZ-SV)

Pristop na blejsko ploščad otežujeta potemtakem — poleg hribovitega obrobja — še dve naravni oviri. Prva sta obsežni koriti obeh Sav, druga hitro tekoča, široka in z vodo razmeroma bogata rečna tokova. Tokova skozi vse leto — zaradi obilnih in tudi nenadnih padavin, ki so značilne za alpsko področje (v Julijcih preko 3000 mm, greben Karavank preko 2000 mm),⁵⁶ kjer se reki napajata — pogosto naraščata in oviro še povečujeta. Naravne ovire so naselitvi v Blejskem kotu zagotavljale večjo pokrajinsko varnost.

REGIONALNI ARHEOLOSKI ZEMLJEVID

Arheologija je od svojih začetkov sem težila za tem, da najdišča ne samo kronološko in kulturno ampak tudi prostorsko opredeli. To velja tudi za slovensko arheologijo, ki je že leta 1862 prispevala k takrat še redkim evropskim arheološkim zemljevidom Arheološko karto Kranjske, nato pa še celo vrsto drugih, vse do zadnjega, izredno bogatega in obsežnega zemljevida z naslovom Arheološka najdišča Slovenije (1975). Kot je pokazalo to delo, so se v zadnjih desetletjih arheološka najdišča marsikje v Sloveniji tako zgostila, da jih ni več mogoče zajeti s splošnim zemljevidom, ampak le z regionalnimi pregledi, npr. po zaključenih geografskih, historičnih ali ekonomskih enotah. Ti pregledi so lahko vertikalni, če najdišča razvrščamo kronološko, ali pa horizontalni, če vzpostavljamo relativne odnose med sočasnimi najdišči. Pri prvem postopku pridemo do podatkov o naselitveni kontinuiteti oziroma diskontinuiteti, pri drugem pa se nam lahko posreči, če pravilno ovrednotimo tudi odnose med najdišči in naravnim okoljem, da odkrijemo tudi bistvene naselitvene vezi ali celo kolonizacijski sistem.

V primeru Blejskega kota so bila pri mikroregionalnem preučevanju obravnavana

arheološka najdišča iz zgodnjega srednjega veka, ki so razen staroselskega grobišča na Pristavi pripadla staroslovanskim prebivalcem. Ugotovljeno je bilo, da so se ti najprej naselili na področju grajske vzpetine, kjer so stala selišča naselitvenega jedra, medtem ko je bil svet na obrobju poseljen šele od 9. do 11. stoletja. Arheološko naselitveno podobo za zgodnjefevdalno obdobje osvetljuje tudi listinsko gradivo, predvsem kraljevske diplome in notice tradicijskega kodeksa briksenške škofije, v katerih je omenjenih več krajevnih imen. Ta imena označujejo selišča (locus, villa) ali pa kraje z gospodarskimi obrati (predium, curtis, molendinum) in obdelovalnimi površinami (terra arabilis, vinea, pratum). Zapisana krajevna imena so bila večinoma že izenačena z ustreznimi poimenovanji današnjih vasi. Skupaj z blejskim gradom (castellum, castrum), sedežem zemljiškega gospoda, se v pisnih virih 11. stoletja omenjajo naslednji kraji: Bled, Bodešče (Na pečeh), Grimšćice, Koritno, Krnica, Mlino, Mužje, Poljane, Sebenje, Selo, Zasip in Želeče.

Šele začeto preučevanje odnosov med pokrajinskimi lastnostmi Blejskega kota in zgodnesrednjeveškimi najdišči je tudi podprlo, resda zelo zadržano, domneve o morebitnih naselbinskih arealih, kamor bi morali usmeriti bodoča arheološka izkopavanja, hkrati pa je izluščilo dve pomembni sestavni kolonizacije — varnost in za poljedelsko obdelavo primerna zemljišča.

Varnost ima lahko krajevni, področni ali pokrajinski značaj. Za krajevno varnost je pomembno, kje je bilo selišče postavljeno, na vzpetini ali na odprtem, ravninskem svetu. Na vzpetinah so stala selišča v prvotnem naselitvenem jedru v starejšem in srednjem slovenskem obdobju. V mlajšem obdobju je lega naselbin v jedru ostala nespremenjena

(v primeru Blejskega gradu se je celo zvišala), v obrobem naselitvenem krogu pa so zaživela selišča na odprtem svetu. Drugo, področno zavarovanje vidimo pri grajski vzpetini. Na jugu jo je namreč obdajalo jezero, na severu močvirno zemljišče z Jezerci, na zahodu se nad jezersko Rečico dvigujejo strma pobočja Višc in Goričke (višinska razlika je okoli 70 m), na vzhodu pa jo varujejo Bledec, proti obali padajoče obrežje in prepadne stene Na pečeh. Pri varovanju tega področja je bila važna tudi razporeditev selišč samih: selišča naj bi okrepila šibke točke v obrambnem sistemu. Naravna izoblikovanost Blejskega kota pa je zagotavljala široko, pokrajinsko varnost.

Lega arheoloških najdišč (in v listinah omenjenih krajev) tudi jasno izpričuje odnos tedanjih prebivalcev do zemlje. Selišča so bila postavljena tako, da rodovitnih zemljišč niso zmanjševala, a so bila obenem zaradi njivskih in travniških površin tesno povezana z njimi. Da skrben odnos do zemlje ni bil samo blejska posebnost, dokazujejo sočasna arheološka najdišča na Gorenjskem, ki se vrste dosledno na robu rodovitnega sveta.

OPOMBE

1. T. Knific, Bled v zgodnjem srednjem veku, arheološko preučevanje naselitve v mikroregiji (tipkopisna disertacija, 1983). Za objavo v Kroniki je bilo prirejeno poglavje Pokrajina Blejskega kota in najdišča iz zgodnjega srednjega veka. — 2. Pregled najdišč: Arheološka najdišča Slovenije, 1975, 162—165; A. Pleterski, Zgodovinski časopis 32, 1978, 373—396; P. Korošec, Zgodnjisrednjeveška arheološka slika karantanskih Slovanov (Dela SAZU 1. razr. 22), 1979, passim. — 3. Na sedlu so leta 1960 pri gradnji parkirnega prostora, ko so izravnavali zemljišče, prekopali 6 ali 7 grobov. Po obvestilu o najdbi je Gorenjski muzej iz Kranja (A. Valič) opravil zaščitna izkopavanja. Ta so se nadaljevala leta 1968, ko so parkirni prostor širili. Gradivo in dokumentacijo hrani omenjeni muzej. — A. Valič, Staroslovansko grobišče na Blejskem gradu (Situla 7), 1964; isti, Arheološki vestnik 20, 1969, 218—238. — 4. Glede na horizontalno stratigrafijo so bile najdbe z grobišča Pristava na Bledu razvrščene v tri slovanska obdobja (starejše, srednje in mlajše); z njimi je kronološko zaobseženo gradivo vseh blejskih najdišč oziroma so bili na tej osnovi opazovani relativni odnosi med njimi (T. Knific, Bled v zgodnjem srednjem veku, 1983). — 5. Prim. A. Pleterski, Arheološki vestnik 33, 1982, 134—150. — 6. Leta 1894 so pri kopanju peska uničili okoli 100 (A. Müllner) oziroma 150 grobov (W. Šmid). 1901 je J. Pečnik izkopal 6 grobov. Pri gradnji stanovanjske hiše so na Brdu leta 1958 našli še 3 skelete, ki jih je

evidentiral P. Petru. Gradivo iz leta 1894 in 1958 je v Narodnem muzeju v Ljubljani, najdbe iz leta 1901 pa med neinventariziranim gradivom na Dunaju, Naturhistorisches Museum. — 7. Najpopolnejša objava: P. Korošec, o. c., 1. del: 58—61; 2. del: 11, T. 1—5, 93, 94: 1. — 8. Izkopavanje Arheološkega oddelka Filozofske fakultete (T. Knific) in Inštituta za arheologijo SAZU (A. Pleterski) leta 1979 in 1980. — T. Knific, A. Pleterski, Arheološki vestnik 32, 1981, 482—523; A. Šerclj, Arheološki vestnik 32, 1981, 524 s. — 9. R. Ložar, Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo 10, 1929, 58—60. — 10. Terenski dnevnik izkopavanj leta 1943 (19.—21. VII.) z 2 skicama in 7 fotografijami (prepis v arhivu Narodnega muzeja v Ljubljani). — 11. Izkopavanje Narodnega muzeja iz Ljubljane (V. Šribar med leti 1962 in 1966: V. Šribar, Blejski otok (brez letnice); isti, Arheološki pregled 4, 1962, 240—245; isti, Sinteza 5—6, 1967, 60—64; isti, Arheološki vestnik 23, 1972, 389 ss. — 12. V. Šribar, Arheološki vestnik 23, 1972, 389 ss. — 13. V. Šribar, Sinteza 5—6, 1967, 63. — 14. V bližini zgradbe pristave so leta 1933 ali 1934 pri kopanju peska prekopali več skeletnih grobov (R. Ložar, Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo 18, 1937, 135—137). Leta 1943 je Institut für Kärntner Landesforschung iz Celovca (K. Dinklage, R. Unger) na robu peskopka izkopal 17 grobov, 6 pa jih je le ugotovil, izkopani pa so bili šele 1948. leta (dnevnik izkopavanj 1. 1943, 21.—30. VII., 13.—28. VIII., s 26 skicami in 4 fotografijami; prepis v Narodnem muzeju v Ljubljani). Sistematično raziskovanje grobišča je v letih 1948—49 in 1951 opravil Narodni muzej pod vodstvom J. Kastelica in S. Gabrovca (J. Kastelic, B. Škerlj, Slovanska nekropola na Bledu [Dela SAZU 1. razr. 2], 1950; S. Gabrovec, Prazgodovinski Bled [Dela SAZU 1. razr. 12], 1960; J. Kastelic, Slovanska nekropola na Bledu [Dela SAZU 1. razr. 13], 1960), dokončal pa Arheološki oddelk Filozofske fakultete (T. Knific) v letih 1975—76 in 1978 (T. Knific, Varstvo spomenikov 21 in 22, 1977 in 1979, 280 in 319). Naselbina na Pristavi je bila izkopana v letih 1981—83; delo sta opravila Arheološki oddelk FF (T. Knific) in Inštitut za arheologijo SAZU (A. Pleterski), cf. T. Knific, Situla 20—21, 1980, 281—288 (starejše najdbe), in T. Knific, A. Pleterski, Varstvo spomenikov 24, 25 in 26, 1982, 1983 in 1984, 190, 262 s in 277. — 15. L. Bolta, Rifnik pri Šentjurju (Katalogi in monografije 19), 1981. — 16. P. Petru, T. Ulbert, Vranje pri Sevnici (Katalogi in monografije 12), 1975; P. Petru, T. Ulbert, T. Knific, Arheološki vestnik 30, 1979, 695—763. — 17. Prvotna delitev (T. Knific, Situla 14—15, 1974, 315—326) je bila pri zadnji analizi grobišča še bolj razčlenjena (isti, Bled v zgodnjem srednjem veku, 1983). — 18. J. Kastelic, Varstvo spomenikov 2, 1949, 87. — 19. J. Kocjančič, Jutro 21/1940 (23. VI.), št. 145, 16. — 20. T. Knific, Varstvo spomenikov 26, 1984, 277 s. — 21. A. Müllner, Argo, 3, 1894, 118. — 22. J. Mantuani, Mittheilungen der k. k. Central-Kommission 5, 1906, 136. — 23. Cerkev in dom 6,

1936, 23. — 24. P. Korošec, o. c., 2. del: 13. — 25. Terenski dnevnik S. Gabrovca, izkopavanje na Pristavi (2, 1949), zapis dne 18. VII (hrani Narodni muzej v Ljubljani); S. Gabrovec, o. c., 6. — 26. M. Brodar, Varstvo spomenikov 10, 1966, 190; A. Valič, Varstvo spomenikov 11, 1967, 132. — 27. A. Valič, Varstvo spomenikov 11, 1967, 132. — 28. T. Knific, A. Pleterski, Terenski dnevnik arheološke topografije 1977—79, zapis dne 24. V. 1979 (tipkopis hrani Inštitut za arheologijo SAZU). — 29. A. Valič, Varstvo spomenikov 8, 1962, 258. — 30. Hrani jo Tehniški muzej na Jesenicah. — 31. A. Valič, Varstvo spomenikov 8, 1962, 257. — 32. T. Knific, A. Pleterski, Terenski dnevnik arheološke topografije 1977—79, zapis dne 9. IX. 1976 (tipkopis hrani Inštitut za arheologijo SAZU). — 33. Navedena je samo tista literatura, ki je v Arheoloških najdiščih Slovenije, 1975, 162—165, ni. — 34. V. Šribar, Varstvo spomenikov 9, 1965, 161. — 35. Nekaj kamnitih odbitkov je bilo najdenih pri izkopavanju grobišča v letih 1975—76 in 1978. — 36. T. Knific, A. Pleterski, Varstvo spomenikov 23, 1981, 197 s. — 37. F. Leben, Arheološki vestnik 29, 1978, 17. — 38. A. Valič, Varstvo spomenikov 8, 1962, 81. — 39. V. Šribar, Blejski otok (brez letnice), 11. — 40. T. Knific, A. Pleterski, Terenski dnevnik arheološke topografije 1977—79

(dodatek), zapis dne 22. VI. 1981 (odlomke in dnevnik hrani Inštitut za arheologijo SAZU). — 41. T. Knific, Varstvo spomenikov 21 in 22, 1977 in 1979, 280 in 319. — 42. T. Knific, A. Pleterski, Varstvo spomenikov 24, 25 in 26, 1982, 1983 in 1984, 190, 262 s in 277. — 43. Ibid. — 44. J. Meterc, Numizmatični vestnik 10, 1982, 300. — 45. A. Grimšičar, Geologija 3, 1955, 222 ss. — 46. M. Šifrer, Geografski zbornik 11, 1969, 160 s; A. Grimšičar, l. c., 221. — 47. A. Grimšičar, l. c., 222. — 48. M. Šifrer, Zbornik 12. zborovanja slovenskih geografov, 1981, 71. — 49. S. Buser, Osnovna geološka karta 1 : 100 000 (1980, list Celovec). Po tej karti je narisana slika 3. — 50. A. Grimšičar, Geologija 3, 1955, 222, sl. 1. Navedena slika je predloga naše slike 4. — 51. R. Ložar, Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo 10, 1929, 58 s. — 52. F. Gornik, Bled v fevdalni dobi, 1967, 175 s. — 53. F. Lovrenčak, Zbornik 12. zborovanja slovenskih geografov, 1980, 122. — 54. D. Stepančič, Tla sekcije Bled 2 (1975, rokopisna karta in komentar, Biotehnična fakulteta, Ljubljana). Po tej karti (gorjanski konec je začrtan po F. Lovrenčak, l. c., slika na str. 124) je narejena slika 5. — 55. S. Ilešič, Geografski vestnik 25, 1953, 28, 31 s, op. 9. — 56. D. Furlan, Geografski zbornik 6, 1961, 12 ss.

ŽUPA BLED

Interpretacija

ANDREJ PLETERSKI

Če hočemo govoriti o Bledu v staroslovanskem obdobju, je smiselno, da v obravnavo zajamemo celotni prostor Blejskega kota. Gre za ozemlje, ki se razprostira od Mežakle na severu do Jelovice na jugu in od Pokljuke na zahodu do Save Dolinke na vzhodu. Tu je nastala, skozi vse staroslovansko obdobje živela in hkrati z njim prenehala župa Bled. Kako se je v resnici imenovala, če je sploh imela neko ime, verjetno ne bomo nikoli izvedeli. Vendar bi bilo ime Bled zanjo povsem primerno, saj je označevalo njeno središče, s svojim pred-slovanskim izvorom pa nas popelje v davne čase prihoda starih Slovanov.

Blejski kot je bil tedaj mnogo bolj poraščen z gozdom kakor dandanašnji, saj je v njem živel manj ljudi, ki so potrebovali manj izsekanih površin. Te so obsegale plodne ravnine predvsem severno in vzhodno ob Blejskem jezeru ter v okolici današnjega Zasipa. Na teh dveh predelih so še prebivali nekateri staro-

selci, ki se jim je posrečilo preživeti v tedanjih negotovih časih.

Pot, po kateri so mednje prišli Slovani, je bila ena tistih, ki so v uporabi še danes. Število prišlekov je bilo zelo verjetno majhno, le nekaj deset ljudi v okviru nekaj družin. Zdi se, da je šlo za skupino sorodstveno povezanih ljudi pod vodstvom enega moža, za staroslovansko župo s svojim županom. Plodne ravnice, ki so jih našli, so si razdelili tako, da je vsaka družina dobila ločeno dovolj zemlje za svoje polje. To je bilo veliko tudi do 7 ha. Verjetno so že ob prihodu poznali način navedenega kolobarjenja s praho. Ta jim je tudi omogočal privatno lastnino polja, saj ga je lahko obdelovala vsaka družina sama. Iz tega časa se je govorilo o ohranili poljske razdelitve v Zaspeh (slika 1). Polje je bilo tu razdeljeno na četrtine. Polovica njiv je bila obdelana prvo, polovica pa drugo leto.

Lahkoto, s katero so se Slovani vkoreninili